

Een student bij de grijze heren

Nicolaas Beets en de *Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen**

RICK HONINGS

A student among grey gentlemen. Nicolaas Beets and the Dutch Society of Fine Arts and Sciences

During the first decades of the 19th century literary life took place within the literary societies, such as the Dutch Society of Fine Arts and Sciences, founded in 1800. In the early 19th century it was one of the most prominent literary authorities in the Northern Netherlands. According to the dominant historiography of Van den Berg the societies lost their importance after 1830. This view is mainly based on critical remarks of Jacob Geel. But is this a correct representation of the real situation? In this article I want to adjust this dominant representation by focusing on the career of the student-author Nicolaas Beets.

Een ‘afgeleefde grijze’. Zo noemde de Amsterdamse domineedichter Bernard ter Haar de *Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen* in 1850.¹ De typering was een variatie op de ‘uitgebrande kraters’ waarover Jacob Geel reeds in 1832, doelend op de genootschappen, had gesproken.² Het genootschap was in 1800 ontstaan uit een fusie van drie lokale dichtgezelschappen: het Leidse *Kunst wordt door arbeid verkreegen*, het Rotterdamse *Studium Scientiarum Genitrix* (‘De Oefening is de Moeder der Wetenschap’) en het *Amsteldamsch dicht- en letteroefenend genootschap* ‘Wij streeven naar de volmaaktheid’. Aanvankelijk heette het de *Bataafsche maatschappij van taal- en dichtkunde*. Gezien de naam leek zij bedoeld om hét genootschap van de nieuwe Bataafse tijd te worden. Met de komst van Lodewijk Napoleon op

* Ik wil Lotte Jensen en Peter van Zonneveld bedanken voor hun commentaar op eerdere versies. Dit artikel is geschreven in het kader van mijn promotieonderzoek aan de Universiteit Leiden naar het literaire leven in Leiden 1760-1860. Promotor: Jaap Goedegebuure. Copromotor: Peter van Zonneveld. Mijn proefschrift is inmiddels verschenen: *Geleerdheids zetel, Hollands roem! Het literaire leven in Leiden 1760-1860* (Leiden 2011).

1 Bernard ter Haar, ‘Hollands bloei in schoone kunsten en wetenschappen bij het sluiten van den Munsterschen vrede. Twee eeuwen later beschouwd. Eene voorlezing, uitgesproken den 16. September 1848, bij de opening der algemeene jaarlijksche vergadering der Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen, te Amsterdam’, in: *Nieuwe werken der Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen* 3:2 (1850) 40.

2 Jacob Geel, *Onderzoek en phantasie* (Leiden 1838), 57. Zie ook Willem van den Berg & Piet Couttenier, *Alles is taal geworden. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur, 1800-1900* (Amsterdam 2009) 201.

de Nederlandse troon werd zij omgedoopt tot de *Hollandsche Maatschappij*. Vanaf dat moment gingen de leden zich ook op de fraaie kunsten richten, zoals schilder- en beeldhouwkunst, architectuur en muziek. In 1818 trad een nog vierde gezelschap toe: het Haagse *Kunstliefde spaart geen vlijt*. Ten slotte sloot in 1850 het Dordtse *Diversa sed una* ('Eenheid in verscheidenheid') zich aan, dat in 1816 was opgericht.³ Alle vijf de afdelingen bleven als lokale departementen bestaan en organiseerden eigen lezingen en bijeenkomsten. Een keer per jaar vond de gezamenlijke algemene vergadering plaats. Tegen het einde van de negentiende eeuw kwam de *Hollandsche Maatschappij* in de problemen: 'Een zich zwak voelen, een moedeloosheid maakte zich meester van onze Maatschappij; er kwam in haar een wanhopen, een niet meer vertrouwen in eigen toekomst'.⁴ In 1872 hield de Haagse afdeling op te bestaan, in 1885 de Rotterdamse en in 1895 de Leidse. Zo maakte de Amsterdamse afdeling als enige de eeuwwisseling mee, maar zij ging eveneens al spoedig te gronde. Op 21 september 1901 werd de *Hollandsche Maatschappij* definitief opgeheven.

Het onderzoek naar het Nederlandse genootschapswezen is de laatste decennia in opkomst. Aan de achttiende-eeuwse genootschappen is inmiddels veel aandacht besteed. Ook zijn er studies verschenen over de genootschappen in de tweede helft van de negentiende eeuw. Daarnaast is inmiddels een boek gepubliceerd over de invloed van Vlaamse genootschappen als 'Laboratoria van de natie'.⁵ Over de belangrijkste gezelschappen van de eerste decennia van de negentiende eeuw is echter minder geschreven. Zo was de (nog steeds bestaande) *Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde*, opgericht in 1766, een invloedrijke institutie. Over haar geschiedenis, functioneren en invloed bestaat evenwel geen moderne overzichtsstudie.⁶ Dat geldt ook voor Tweede Klasse van het *Koninklijk Instituut van Wetenschappen, Letteren en Schoone Kun-*

3 W. van den Berg, 'Het literaire genootschapsleven in de eerste helft van de negentiende eeuw', in: idem & Peter van Zonneveld (red.), *Nederlandse literatuur van de negentiende eeuw. Twaalf verkenningen* (Utrecht 1986) 24.

4 L.H.J. Lamberts Hurrelbrinck, *Beknopt overzicht der geschiedenis van de Hollandsche Maatschappij van fraaie kunsten en wetenschappen. 1800-1900*. Met een voorrede van E. Laurillard (Amsterdam 1900) 40.

5 Over achttiende-eeuwse genootschappen in Nederland: W.W. Mijnhardt, *Tot heil van 't mensdom. Culturele genootschappen in Nederland, 1750-1815* (Amsterdam 1987); C.B.F. Singeling, *Gezellige schrijvers. Aspecten van letterkundige genootschappelijkheid in Nederland, 1750-1800* (Amsterdam 1991); Marleen de Vries, *Beschaven! Letterkundige genootschappen in Nederland 1750-1800* (Nijmegen 2001). Over letterkundige genootschappen in de tweede helft van de negentiende eeuw: Oscar Westers, *Welsprekende burgers. Rederijkers in de negentiende eeuw* (Nijmegen 2003); Ton van Kalmthout, *Muzentempels. Multidisciplinaire kunstkringen in Nederland tussen 1880 en 1914* (Hilversum 1998). Over genootschappen in Vlaanderen: Greet Draye, *Laboratoria van de natie. Nederlandstalige literaire genootschappen in Vlaanderen over politiek, literatuur en identiteit 1830-1914* (Nijmegen 2009).

6 Over de *Maatschappij*: F.K.H. Kossmann, *Opkomst en voortgang van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden. Geschiedenis van een initiatief* (Leiden 1966); H.A. Höweler, F.K.H. Kossmann [e.a.], *Gedenkboek bij het 200-jarig bestaan van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden, gevierd op 18, 20 en 21 Mei 1966* (Leiden 1966). Over de *MNL* in de achttiende eeuw: J. Wille, *De literator R.M. van Goens en zijn kring. Studiën over de achttiende eeuw* (Zutphen 1937). Over de voorgeschiedenis: Rick Honings, 'Van zaadkorrel tot breedgetakte boom. De ontkieming van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde', *Nieuw Letterkundig Magazijn* 1 (2009) 8-15.

sten.⁷ *Over de Hollandsche Maatschappij* is evenmin een monografie beschikbaar, hoewel er wel aandacht is besteed aan de rol van afzonderlijke auteurs.⁸

In de negentiende eeuw speelde de *Hollandsche Maatschappij*, het meest achtenswaardige genootschap van zijn tijd,⁹ een vooraanstaande rol in het literaire leven. Vooral in de periode 1813-1833 oefende het grote invloed uit op het theoretiseren en denken over literatuur. Zo heeft het een rol gespeeld in de ontwikkeling en verspreiding van poëtische opvattingen. Het genootschap was, in de woorden van een tijdgenoot, een ‘toongefster van den goeden smaak’.¹⁰ Literatoren kwamen er samen om verhandelingen voor te lezen, theoretische prijsvragen te beantwoorden en poëtische debatten te voeren over de aard en functie van de letterkunde. Het genootschap was een brandpunt van literatuur, ‘alwaar men menschen in alle standen’ kon ontmoeten,¹¹ onder wie grootheden als Willem Bilderdijk, Hendrik Tollens, Johannes Kinker, Isaac da Costa, Johan Hendrik van der Palm en Matthijs Siegenbeek. Leden kwam elkaar tegen bij openbare vergaderingen en voordrachten – uitingen van de orale cultuur van de negentiende eeuw.¹² Vrouwen werden niet als lid toegelaten.¹³

In het literair-genootschappelijke onderzoek domineert de geschiedschrijving van Willem van den Berg. In zijn visie was er omstreeks 1830 sprake van een kentering van het belang van de traditionele genootschappen, waardoor ze hun gezaghebbende positie kwijtraakten.¹⁴ Nieuwe culturele tijdschriften, zo-

7 Over de ‘Tweede Klasse’ van het *Koninklijk Instituut*: W. van den Berg, ‘De Tweede klasse. Een afdeling met een problematische missie (1808-1816)’, in: W.P. Gerritsen (red.), *Het Koninklijk Instituut (1808-1851) en de bevordering van wetenschap en kunst* (Amsterdam 1997) 61-88. Meer algemeen zie Klaas van Berkel, *De stem van de wetenschap. Geschiedenis van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen 1. 1808-1914* (Amsterdam 2008).

8 Vergelijk Van den Berg, ‘Het literaire genootschapsleven’, 15.

9 Aldus W. van den Berg [e.a.], ‘Inleiding’, in: Hildebrand, *Camera Obscura 2* (Amsterdam 1998) 19.
10 ‘Rick Honings, “Toongefster van den goeden smaak”. De Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen, 1813-1833’, *Nederlandse Letterkunde* 15 (2010) 103-125. Het genootschap was een smaakbepaler of ‘arbiter of taste’, om een term te gebruiken van Barney M. Milstein, *Eight Eighteenth Century Reading Societies. A Sociological Contribution to the History of German Literature* (Berne 1972) 4-5.

11 Aldus Willem de Clercq, *Online dagboek van Willem de Clercq IX* (1822), 195 [te raadplegen via www.inghist.nl]. Overigens werd De Clercq zelf geen lid van de *Hollandsche Maatschappij*, omdat hij het naar eigen zeggen beter vond zijn eigen koers te varen. Zie *Online dagboek van Willem de Clercq 1811-1830*, 9 (1822) 143.

12 Zie W. van den Berg, ‘Sociabiliteit, genootschappelijkheid en de orale cultus’, in: Marijke Spies (red.), *Historische letterkunde. Facetten van vakbeoefening* (Groningen 1984) 151-170; W. van den Berg, ‘Van horen zeggen. De orale traditie in de tweede helft van de negentiende eeuw’, in: J.J. Kloek & W.W. Mijnhardt (red.), *De productie, distributie en consumptie van cultuur* (Amsterdam [etc.] 1991) 49-70.

13 Over de rol van vrouwen in (al dan niet letterkundige) genootschappen zie Claudette Baar-de Weerd, *Uw sekse en de onze. Vrouwen en genootschappen in Nederland en in ons omliggende landen (1750-ca. 1810)* (Hilversum 2009).

14 Het betreft hier de neergang van de genootschappen die hun wortels hadden in de achttiende eeuw. Ook in de negentiende eeuw werden letterkundige gezelschappen opgericht, zoals *Flanor*: het in 1881 te Amsterdam opgerichte gezelschap van de Tachtigers. Ook was er in de tweede helft van de negentiende eeuw sprake van een bloeiende rederijerscultuur. Deze genootschappen worden in dit artikel niet bedoeld.

als *De Gids* (1837), namen hun smaakbepalende rol over.¹⁵ Deze stelling wordt vooral onderbouwd op basis van uitspraken van Jacob Geel en E.J. Potgieter. De eerste beklemtoonde in zijn essaybundel *Onderzoek en phantasie* (1838) dat de maatschappijen als ‘*onderwijzende ligchamen*’ ‘uitgediend’ hadden: ‘Het zijn uitgebrande kraters, waarin Jan en alleman, jong en oud, zonder gevaar en op hun gemak zitten kunnen.’¹⁶ Potgieter, initiatiefnemer van *De Gids*, hekelde op zijn beurt de voorlezingen van de *Hollandsche Maatschappij*, die hij bestempelde als een ‘onzalige liefhebberij onzes Tijds’. Daarmee uitte hij, in navolging van Geel, ook kritiek op de genootschappen: ‘Professor GEEL heeft de zothed gekastijd, en echter springt zij nog even behagelijk met onder- of bovenwerp om, zoo als van de zothed te wachten viel. Vergeefs, ijdel zelfs zou het dus van ons zijn, andermaal de hand op te heffen tegen de zwartgerokte heeren, welke voortdurend den kathedr bestijgen, en mits zij populair spreken, zeer populair, allerpopulairst, toegejuicht worden, wat ben je me.’¹⁷ Hoewel Potgieter Beets niet noemde, was zijn aanval vermoedelijk wel op de jonge generatie gericht.¹⁸

Maar is dit wel een correcte weergave van de werkelijkheid? Was de *Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen* inderdaad een ‘uitgebrande krater’, zoals Geel in 1838 schreef en waaraan Van den Berg zijn hypothese over de neergang van de genootschappen heeft verbonden? De opmerking van Geel was niet bepaald objectief. In 1836 zegde hij zijn lidmaatschap van het genootschap met ruzie op, omdat hij niet instemde met de benoeming van Nicolaas Beets, Bernard Gewin, Johannes Petrus Hasebroek en Johannes Kneppelhou: student-auteurs die met hun ‘Byronisme’ en hun romantische poëtica van zich lieten horen in de *Rederijerskamer voor Uiterlijke Welsprekendheid*, beter bekend als de *Romantische Club*.¹⁹ Zo gezien was er sprake van een literaire strijd, waarbij Geel probeerde om de jonge, romantische generatie op hun plek te zetten. Het bekritisieren van het genootschap als een achterhaalde instelling was hier mogelijk een onderdeel van en kan worden beschouwd als een poging om zijn eigen literaire (niet-romantische) positie te verdedigen.

In dit artikel wordt de blik gericht op het carrièreverloop van de student-auteur Nicolaas Beets (1814-1903) Zijn rol binnen de *Hollandsche Maatschap-*

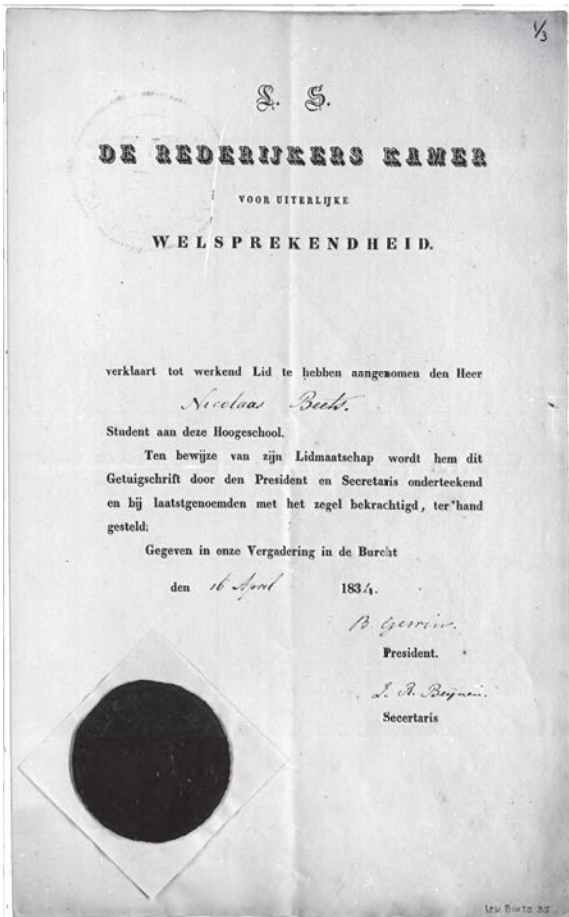
15 Meest recent: Van den Berg & Couttenier, *Alles is taal geworden*, 53, 197.

16 Geel, *Onderzoek en phantasie*, 57.

17 *De Gids* (1843:1) 225. Zie ook Van den Berg & Couttenier, *Alles is taal geworden*, 201.

18 In het algemeen stond *De Gids*, in tegenstelling tot de *Vaderlandsche Letter-oefeningen*, tamelijk welwillend tegenover Beets' romantische werken; men publiceerde bijvoorbeeld lovende recensies over *José, Kuser* en *Guy de Vlaming*. Dat laatste dichtstuk vormde evenwel de aanleiding voor de breuk tussen Beets en Potgieter. De laatste maakte in zijn recensie een kwaadaardige opmerking over Beets' dweperij met zijn vermeende adellijke afkomst. Geleidelijk aan zorgde dit voor een verwijdering tussen Beets en *De Gids*. Zie hierover Olf Praamstra, 'De derde voetstap van de vaderlandse Romantiek', in: W.F.G. Breekveldt [e.a.] (red.), *De achtervolging voortgezet. Opstellen over moderne letterkunde, aangeboden aan Margaretha H. Schenkeveld* (Amsterdam 1989) 374-403.

19 Zie hierover Peter van Zonneveld, *De Romantische Club. Leidse student-auteurs 1830-1840* (Leiden 1993).



Afb. 1 Oorkonde van
Nicolaas Beets van de
Romantische Club.
Universiteitsbibliotheek
Leiden/Maatschappij der
Nederlandse Letterkunde.

pij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen staat hier centraal. De keuze voor Beets hangt samen met het feit dat hij in zijn dagboek en in brieven uitvoerig hierover verslag heeft uitgebracht. Dankzij zijn optredens bij de diverse lokale afdelingen van het gezelschap wist hij zijn naam als dichter, die hij al gevestigd had met de publicatie van enkele dichtwerken, definitief te vestigen. Het is opmerkelijk hoezeer de jonge, aanstormende romanticus door het (in literair opzicht toch als weinig progressief te boek staande) genootschap werd omarmd. We zullen dan ook zien dat er sprake was van een interessante wisselwerking. We kunnen vermoeden dat voor Beets het toetreden tot het genootschap begeerlijk was, omdat hij op die manier in contact kon komen met prominente maatschappelijke figuren. Omgekeerd kunnen we veronderstellen dat *De Hollandsche Maatschappij* op haar beurt de jonge dichter nodig had, om aansluiting te krijgen met nieuwe literaire ontwikkelingen en zo haar literaire bestaansrecht te garanderen. Op basis van het beeld dat Beets schetst van

het genootschap kan dus de dominante beeldvorming in de literatuurgeschiedschrijving worden bijgesteld. Eerst wordt echter stilgestaan bij de algemene gang van zaken binnen de *Hollandsche Maatschappij*.

Gezellig letterkundig samenzijn

In 1836 woonde de Duitse geleerde en auteur August Heinrich Hoffmann von Fallersleben (1798-1874) – die vijf jaar later het befaamde ‘Deutschlandlied’ zou schrijven – de jaarvergadering, de ‘offentliche Versammlung’ van de *Hollandsche Maatschappij* bij. Dankzij hem beschikken we over een gedetailleerd beeld van hoe het er bij zo’n bijeenkomst aan toe ging. Dat jaar was de Leidse afdeling aan de beurt om de jaarvergadering te organiseren. Die zaterdag 24 september 1836 was het stralend weer. Samen met John Bake (1787-1864), hoogleraar in de klassieke talen en voorzitter van de Leidse afdeling, reisde Hoffmann von Fallersleben per diligence naar Huis Den Deyl, bij Wassenaar, waar de samenkomst plaatsvond. Daar troffen zij reeds enkele leden aan; spoedig arriveerden er meer. Er waren die dag zo’n vijftig aanwezigen.²⁰ De Leidse afdeling telde op dat moment circa zesenvijftig leden,²¹ dus er was sprake van een hoge opkomst. Onder de aanwezigen bevonden zich prominente leden als Van der Palm, Siegenbeek en Geel, maar ook de drie studenten die pas tevoren als lid waren aangenomen: Nicolaas Beets, Johannes Petrus Hasebroek en Johannes Kneppelhout.²² Bij de *Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde* konden studenten geen lid worden. Kneppelhout zou later als Klikspaan in zijn *Studentenleven* (1844), enigszins ironisch, de lof van Huis Den Deyl verkondigen:

Daar toch en daar alleen is men op de hoogte der hedendaagsche beschaving, daar weet men een feestdich met keurigheid en smaak, zonder overlading maar zonder karigheid, aan te rigten en te versieren, de schotels met zorgvuldige bevalligheid te doen optreden en door de diepst doordachte berekeningen, de vernuftigst zaamgestelde harmonijen der kook- en braadkunst, de tong te kittelen en te vleien, de keel te prikkelen en te streelen.²³

Om kwart over twaalf opende de voorzitter de vergadering met een redevoering, waarin hij betoogde dat men de welsprekendheid ten onrechte onder de kunsten rangschikt. Daarna gaf de secretaris, Willem Pieter Kluit, werkzaam

20 *Leydse Courant*, 28-9-1836.

21 Aldus de notulen van de *Hollandsche Maatschappij*, band 3, Universiteitsbibliotheek Amsterdam (UBA), II* C 19, 24-9-1836. Leiden was de kleinste afdeling. In 1838 telde de Amsterdamse 250, de Rotterdamse 98, de Haagse 69 en de Leidse afdeling 59 leden. In 1857 was de verdeling aldus: Amsterdam: 148, Rotterdam: 122. Dordrecht: 136, Leiden: 57 en Den Haag: 21. Notulen 3, UBA, II* C 19, 22-9-1838; Notulen 4, UBA, II* C 21, 19-9-1857. Volgens de *Leydse Courant*, 28-5-1858, telde de ‘bloeiende’ Leidse afdeling in 1858 zestig leden.

22 Notulen 3, UBA, II* C 19, 24-9-1836.

23 Klikspaan, *Studentenschetten* 1. Ed. Annemarie Kets [e.a.] (Den Haag 2002) 291.

als directeur van het Leidse postkantoor, een overzicht van de ‘tegenwoordige staat’ van het genootschap en van de afzonderlijke afdelingen. Vervolgens werd gedelibereerd over de prijsvragen. Een prijsvers van de Rotterdamse advocaat Adrianus Bogaers over de tocht van Heemskerck naar Gibraltar werd met goud bekroond.²⁴ Ten slotte stemden de leden over nieuwe prijsvraagonderwerpen.²⁵ Daarmee was het formele gedeelte van de vergadering ten einde.

Nu was het tijd voor gezelligheid. De leden begaven zich naar buiten om te wandelen en genoeglijk te keuvelen, terwijl binnen de tafel werd gedekt. Hoffmann von Fallersleben was blij verrast: ‘Ein wirklich glänzendes Gastmal beginnt. Nach und nach wird die Unterhaltung lebendiger, aber erst beim Nachts überläßt man sich der Fröhlichkeit.’ De leden brachten toosten uit, ook op de Duitse geleerde. Deze maakte diepe indruk door zelf een toost uit te brengen in het Nederlands: “‘Leve de wetenschap de altijd groeiende, / Leve de kunst de altijd bloeiende, / De President en de Secretaris! / Zoo dankt een vreemdeling die ook daar is.” Gedichten werden gedeclameerd, liederen aangeheven. De Duitser zong onder andere ‘Das Volk steht auf, der Sturm bricht los’, het vers ‘Männer und Buben’ van de dichter Carl Theodor Körner (1791-1813). Pas om één uur ’s nachts kwam er aan deze letterkundige gezelligheid een einde en keerden de leden per diligence huiswaarts.²⁶

Juist dit gezelligheidsaspect – het feit dat de leden het waardeerden om geregeld informeel bijeen te komen, om bij te praten, te drinken en feest te vieren – is één van de redenen waarom de genootschappen ook in dit tijdvak bleven voortbestaan. Toch blijkt uit de woorden van Hoffmann von Fallersleben dat de leden van het genootschap zich nog steeds met letterkundige kwesties bezighielden. De (opnieuw weinig objectieve) uitspraak die Jacob Geel twee jaar later zou doen, dat de genootschappen volgens hem alleen ‘fysiek’ nuttig waren – dat wil zeggen: ze waren volgens hem enkel geschikt om de innerlijke mens te spijzen – deed dus niet geheel recht aan de realiteit.

Genootschappelijke werkzaamheden

Vanaf 1813, na de Franse annexatiejaren, organiseerde de *Hollandsche Maatschappij* geregeld openbare lezingen, die ook voor niet-leden (en vrouwen) toegankelijk waren. Na 1830 evolueerde zij tot een ‘gesloten’ genootschap.²⁷ Zo

24 Zie over dit gedicht in relatie tot de Belgische Opstand: Rick Honings, ‘De verstoring van de muzen. De Belgische Opstand en het literaire leven’, *Spiegel der Letteren* 52 (2010) 318.

25 J. Bake, ‘Redevoering, ten betooge dat de welsprekendheid ten onrechte onder de kunsten gerangschikt wordt’, in: *Werken der Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen* 10 (1837) 141-176.

26 Hoffmann von Fallersleben, *Mein Leben. Aufzeichnungen und Erinnerungen* 2 (Hannover 1868) 343-344. Gedicht in: Theodor Körner, *Gedichte u. Erzählungen* (Carlsruhe 1828) 53-56. Het bevat de beroemde regel: ‘Das Volk steht auf, der Sturm bricht los’. Joseph Goebbels parafraseerde deze versregel toen hij op 18 februari 1943 in het Berliner Sportpalast opriep tot de ‘totalen Krieg’: ‘Nun, Volk, steh auf, und Sturm, brich los!’

27 Terminologie ontleend aan Van den Berg, ‘Het literaire genootschapsleven’, 18.

voerde in Leiden nog slechts een enkele keer een dichter of geleerde in het openbaar het woord. Een hoogtepunt was Jacob Geels voordracht van zijn *Gesprek op den Drachenfels* (1835) in het voorjaar van 1834 in de Stadsgehoorzaal op de Breestraat.²⁸ De inhoud is bekend.²⁹ Drie heren, de ik-figuur en de Duitse hoogleraren Charinus en Diocles, voeren een gesprek over het verschil tussen de klassieke en de romantische letterkunde, tijdens hun beklimming van de Drachenfels. De locatie was veelzeggend: de rots in de Rijn gold als een symbool van de Romantiek. In zijn lezing gaf Geel, op impliciete wijze,³⁰ zijn kritiek op wat hij beschouwde als de 'uitwassen' van de romantische literatuur: in die zin was zijn tekst dus een 'antiromantisch manifest'.³¹

Omstreeks 1845 zou de secretaris J.A. Jolles (1814-1883) concluderen dat de Leidse afdeling nog slechts weinig vitaliteit bezat: 'zij houdt zich wel voor hare jaren en schoon dan ook niet bijzonder levendig in hare beweging naar buiten, leeft zij in alle bedaardheid stil en tevreden, zich zelve genoegzaam in hare huiselijke bezigheden, als een deftige matrone voort.'³² Toch ging het genootschap voort. In 1850 werd het vijftigjarig jubileum uitbundig gevierd.³³

De belangrijkste activiteit bleven de prijsvragen, maar het aantal inzendingen nam af. Tegelijkertijd groeide de kritiek op dit systeem. Na 1830 werd slechts sporadisch een ingezonden verhandeling bekroond. Het is niet overdreven om te stellen dat de prijsvragen in deze tijd een mislukking waren. Van negatieve invloed was de regeling dat een auteur, als hij een stuk instuurde, afstand moest doen van zijn auteursrecht. Het werd hem verboden om zijn verhandeling elders te laten herdrukken, omdat deze 'volkomen eigendom' van het genootschap bleef. In een tijd waarin het individuele auteurschap steeds belangrijker werd, riep dit weerstand op. Het bestuur realiseerde zich dat deze regel een rem vormde op de prijsvragen; schrijvers beschouwden de erepenningen niet langer als een huldeblijk, maar als een 'koop prijs' voor de rechten. Daarom besloot men in 1839 om de wet te wijzigen. Voortaan behielden auteurs de rechten van hun prijsverzen en -verhandelingen. De *Hollandsche Maatschappij* mocht wel als eerste het bekroonde stuk te publiceren. Deed ze dit binnen

28 Peter van Zonneveld, 'Waar droeg Jacob Geel zijn "Drachenfels" voor?', *De nieuwe taalgids* 73 (1980) 425.

29 Uitvoering over het *Gesprek op den Drachenfels* schrijft W. van den Berg, *De ontwikkeling van de term 'romantisch' en zijn varianten in Nederland tot 1840* (Assen 1973) 377-428.

30 Tijdgenoten begrepen de lezing niet. J.R. Thorbecke (1798-1872) vond de tekst 'nevelachtig'. Hij meende dat Geel zelf niet goed wist wat hij wilde zeggen. Voor professor C.J. van Assen (1788-1859) bleef het stuk 'in heilig Dunkel gehuld'. Zie J.R. Thorbecke, *De briefwisseling van J.R. Thorbecke 2* ('s-Gravenhage 1979) 176, 196.

31 W. van den Berg, 'Dispuut op de Drachenfels', *Literatuur* 2 (1985), 79; W. van den Berg, *Een bedachtzame Beeldenstorm. Beschouwingen over de letterkunde van de achttiende en negentiende eeuw* (Amsterdam 1999) 261.

32 Geciteerd naar Lamberts Hurrelbrinck, *Beknopt overzicht*, 25. De naam van de secretaris wordt niet genoemd.

33 *Het vijftigjarig bestaan der Hollandsche Maatschappij van fraaije kunsten en wetenschappen, gevierd te Amsterdam den 21. September 1850* (Leiden 1851). Bevat een redevoering van J. de Bosch Kemper en een feestlied door H.H. Klijn.

twee jaar niet, dan kon de auteur zijn werk elders uitgeven.³⁴ Ook deze aanpassing had weinig effect.

Van invloed op het imago van de prijsvragen was ook de toenemende kritiek. Vooral Jacob Geel was er mede verantwoordelijk voor dat er een negatief beeld bestond van de prijsvragen. In zijn ‘Tafelgesprek over zaken van groot gewigt’, gepubliceerd in *Onderzoek en Phantasie*, beschreef hij een discussie na afloop van een jaarvergadering. Daar stelde een zekere Quaestor als prijsvraag voor: ‘of de theorie van het Chinesche schrift bruikbaar zou zijn voor onze westerse talen, en of men hiervan eenige voordeelen zou kunnen verwachten voor de meer algemeene verbreiding van wetenschappelijke kennis?’ Van den Berg heeft laten zien dat een Rotterdams lid dit onderwerp in 1831 echt heeft voorgesteld.³⁵ In Geels verhandeling wordt de bedenker door Acilius en de ik-figuur aan de tand gevoeld. Onderwijl maken ze hem en daarmee het prijsvraagstelsel belachelijk, door nog absurdere onderwerpen te bedenken, zoals de vraag of de theorie van de ‘gang der schildpadden’ geschikt is voor de uitbreiding van de wetenschappelijke kennis, omdat men met de stoomboot en de trein nog onvoldoende afstand kon afleggen in korte tijd. De ik-figuur betreft er zelfs de Tiendaagse Veldtocht bij door te vragen of de ‘theorie van het kanonvuur’ bruikbaar was voor de ‘meer algemeene verbreiding van schrik onder de Belgen’.³⁶ Geels standpunt was duidelijk: de prijsvragen hadden uitgediend. Gezien het beperkte aantal inzendingen was Geel niet de enige die deze mening huldigde, al heeft hij het dan geestig verwoord.

Omstreeks 1850 was de invloed van de traditionele achttiende-eeuwse letterkundige genootschappen afgenomen. Dat blijkt ook uit de lezing van de Rotterdamse advocaat Willem Siewertsz van Reesema bij de jaarvergadering van 1849. Hij sprak over de geschiedenis van de dicht- en letterkundige genootschappen, vanaf de rederijkers tot aan de eigen tijd. Volgens hem gingen er steeds meer stemmen op tot afkeuring van de genootschappen, ‘ook van het onze’. Zonder twijfel doelde de spreker hier ook op Geel, hoewel hij hem niet noemde. In menig tijdschrift werden de genootschappen met ‘ernst en scherts’ bekritiseerd en als ‘hoogstens nutteloos, door anderen als slechts tijdrovend, door sommigen zelfs als schadelijk voor goeden smaak en grondige studie uitgekreten’. Vanzelfsprekend nam de spreker het op voor de *Hollandsche Maatschappij*, die hij beschouwde als een ‘beproefd en uitstekend middel tot opleiding en beschaving in ons Vaderland’. De afkeuring vond hij onterecht, omdat de ‘arm der kritiek’ reeds alle ‘verouderde gewoonten in taal en stijl’, alle ‘ongeschiedte keuze van stoffen’ en alle ‘belagchelijke hebbelijkheden van galmende aanmatiging’ had weggevaagd. Hij was het er niet mee eens dat binnen het ge-

34 Inleiding bij de *Nieuwe Werken der Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen* 1 (1840) iii-iv.

35 W. van den Berg, ‘Een bibliothecaris buiten zijn boekje(s)’, in: J.A.A.M. Biemans [e.a.] (red.), *Boeken verzamelen. Opstellen aangeboden aan Mr. J.R. de Groot bij zijn afscheid als bibliothecaris der Rijksuniversiteit te Leiden* (Leiden 1983) 26; Van den Berg, ‘Het literaire genootschapsleven’, 29.

36 Geel, *Onderzoek en phantasie*, 59, 79, 86.

nootschap ‘dorheid van denkbeelden en uitputting van gevoel’ heersten. In tegenstelling tot de achttiende-eeuwse dichtgenootschappen, waar onvrijheid en beschavingsdrang domineerden, was de *Hollandsche Maatschappij* een ‘vrije’ vereniging, die de voorspoed kon helpen bevorderen.³⁷

Het genootschap volgens Beets

Geel mocht de *Hollandsche Maatschappij* een uitgebrande krater noemen, Nicolaas Beets schetste in dezelfde periode dat Jacob Geel zijn kritiek spuide een heel ander beeld van het genootschap. Toen Beets in 1836 werd toegelaten tot de *Hollandsche Maatschappij* had hij reeds verschillende dichtwerken op zijn naam staan: *Jose, een Spaansch verhaal* (1834), *De masquerade* (1835) en *Kuuser* (1835). Hij had zijn naam als dichter dus al weten te vestigen, buiten de gevestigde literaire genootschappen om. Hij werd voorgedragen door de grijze Van der Palm (1763-1840), die Beets’ activiteiten belangstellend volgde. De in Haarlem geboren theologiestudent was op dat moment al een beroemdheid: ‘Heel Leiden, praat van mij en wijst mij na’, schreef hij in 1834 in zijn dagboek. Dames liepen volgens hem uit om hem in levenden lijve te zien. Op 21 oktober 1834 ging Beets voor het eerst bij professor Van der Palm op bezoek, nadat de academiëprediker de student Hasebroek had verzocht ‘dien Auteur van Jose’ eens mee te brengen.³⁸ Ten tijde van de benoeming bij het genootschap had Beets zich verloofd met Van der Palms kleindochter Aleide van Forest, met wie hij in 1840 zou trouwen.³⁹ ‘Men zij dus toegevend jegens den ouden man,’ schreef professor C.J. van Assen, doelend op Van der Palms toch enigszins ongepaste voordracht van de studenten.⁴⁰ Niet iedereen was zo inschikkelijk. Geel vond het, zoals gezegd, bespottelijk dat ‘Jan en alleman’ lid konden worden en tekende tevergeefs protest aan tegen hun benoeming.⁴¹ Hij nam de zaak zo hoog op dat hij voor het lidmaatschap bedankte.⁴²

Voor Beets was de benoeming een blijk van erkenning en een manier om zijn prestige te vergroten. Geel vond het genootschap dan wel een achterhaald instituut, voor de jonge dichter betekende het lidmaatschap een flinke carrière-

37 W. Siewertsz van Reesema, ‘Redevoering over dicht- en letterkundige genootschappen in ons vaderland’, in: *Nieuwe werken der HMKW* 3:2 (1850) 6-8, 35, 39. Volgens Van den Berg, ‘Het literaire genootschapsleven’, 12-13 was de lezing van Siewertsz van Reesema een teken aan de wand; dat de *Hollandsche Maatschappij* zelf onderwerp van discussie was geworden, bewees dat haar beste tijd voorbij was. Zie in dit kader ook Cees Bals, *Wij leven in een tijd van ijzer. De ondergang van de Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunst en Wetenschappen*. Ongepubliceerde doctoraalscriptie, Universiteit van Amsterdam, 1981.

38 Nicolaas Beets, *Het dagboek van de student Nicolaas Beets, 1833-1836*. Uitgegeven, ingeleid en toegelicht door Peter van Zonneveld (’s-Gravenhage 1983) 109, 120.

39 Zie hierover Peter van Zonneveld, ‘Een liefde in verzen. Nicolaas Beets en Aleide van Forest’, *Nieuw Letterkundig Magazijn* 18 (2000) 2-8.

40 *De briefwisseling van J.R. Thorbecke* 3. Ed. G.J. Hooykaas (’s-Gravenhage 1988) 30.

41 Geel, *Onderzoek en phantasie*, 57.

42 *De briefwisseling van J. R. Thorbecke* 3, 28.



Afb. 2 Portret van Jacob Geel (1789-1862). DBNL.



Afb. 3 Grebner/Lange, Portret van Nicolaas Beets als student (1814-1903). DBNL.

stap. Uit Beets' dagboek komt naar voren dat hij al eerder een rol speelde bij de *Hollandsche Maatschappij*, toen hij nog geen lid was. Zijn roem was hem kennelijk vooruitgesnel. In december 1835 kreeg hij een brief van Jan Pieter Heije (1809-1876), de voormalige Leidse Jager, die hem namens de Amsterdamse afdeling uitnodigde om een voordracht te houden. Uit zijn woordkeuze blijkt dat men bewondering had voor de dichter; men hoopte dat hij de leden met zijn 'dichterlijke geest' zou bezielen. Opvallend is dat Beets een heel ander beeld schetst van de toestand van het genootschap dan Geel; de *Hollandsche Maatschappij* was volgens hem sinds kort 'zeer in de mode geraakt bij de beau monde'. Dit had tot gevolg dat toen hij op maandag 4 januari 1836 in Amsterdam kwam voorlezen, hij in het Nutsgebouw een auditorium aantrof met drie- à vierhonderd toehoorders, onder wie tweehonderd dames. Nadat de voorzitter de vergadering rond kwart over zeven had geopend, las de Rotterdamse dichter Adriaan van der Hoop een vers voor.⁴³

Na de pauze beklom Beets de mahoniehouten kathedraal. Hij reciteerde zijn vertaling van Lord Byrons dichtwerk 'Parisina'. Dit verhaalt de tragische, op feiten gebaseerde geschiedenis van de vijftiende-eeuwse graaf Nicholo III van Este in Italië, die ontdekt dat zijn geliefde Parisina een affaire heeft met zijn zoon Hugo uit een eerdere relatie. Hij laat over beiden een doodvonnis uitspreken. De zoon wordt door de beul onthoofd. Parisina's smart is ondraaglijk, haar leven uitzichtloos:

43 Beets, *Het dagboek*, 215-218.

De bijl slechts, die het bloedig blok
 Nog na deed dreunen van den schok, –
 Was 't eenigst dat zich nog deed horen;
 Maar wat treft eensklaps aller ooren?
 Een woeste gil
 Zoo snel – zoo schrill,
 Doorklieft de lucht, waar alles zwijgt?
 Een kreet was 't als de moeder slaakt,
 Wen ze in den donkren nacht ontwaakt,
 En 't eenigst, liefst en dierbaarst kind
 Dood in haar moederarmen vindt,
 Een kreet is 't, die ten hemel stijgt,
 Als door een boezem uitgedreven,
 Wien niets meer rest in 't hooploos leven.⁴⁴

Het publiek hing aan zijn lippen en een daverend applaus viel hem ten deel. Daarna was er een 'oesterfeest' met het bestuur. De 'allervrolijkste partij' eindigde rond half vier 's nachts.⁴⁵ Dat de Amsterdamse afdeling Beets uitnodigde, geeft aan dat hij de aandacht had weten te trekken met zijn werken. Zelf zag hij zijn optreden als een belangrijke stap. Aan zijn vriend J.P. Hasebroek schreef Beets, niet gespeend van ironie: 'Gij ziet dus mijn Waardste, dat ik mij geheel en al in de atmosfeer onzer groote mannen verkwik, terwijl zij mij met goed- en vriendelijkheden als overladen.'⁴⁶

Na dit succes wilde ook de Rotterdamse afdeling Beets hebben. Op 25 april reisde hij naar de Maasstad om daar de volgende dag zijn 'Parisina' nogmaals voor te dragen – 'wier misstap ik voor de eer van de familie, nu maar gaarne niet verder voor 't publiek gebracht had'. Hier maakte hij kennis met literaire grootheden, zoals Bogaers en Adriaan van der Hoop. Beets trad op voor een gehoor van zeventig of tachtig toeschouwers, waarvan de helft uit vrouwen bestond. Ook de bewonderde Tollens en diens echtgenote ontmoette hij: een 'dikke schommelige huismoeder, waarin men wel zijn "hartig wijf" wil zien, maar achter wier erg wipneusje men het voorwerp der "Minnedichten" en de Corinna der "Jaargetijden" niet zoeken zal'.⁴⁷ Daarmee besteedde Beets definitief de Hollandse zangberg.

In Leiden las Beets pas één jaar later voor, in december 1836, tijdens een besloten vergadering. Hij reciteerde toen zijn Byroniaanse vers *Guy de Vlaming* (1837). Daarin kon hij zijn fascinatie voor het 'naargeestige, sombere, wanhopige', dat hij in latere jaren als zijn 'zwarte tijd' zou bestempelen en verwerpen, naar hartenlust botvieren.⁴⁸ De handeling speelt zich af op Kasteel Poelgeest in Koudekerk. In het griezelgedicht is de Vlaamse edelman Guy de Vlaming de hoofdbewoner, die in een vlaag van waanzin zijn jonge, mooie echtgenote

44 Nicolaas Beets, *Parisina en andere gedichten van Lord Byron* (Haarlem 1837) 34.

45 Beets, *Het dagboek*, 218-219.

46 Beets, *Het dagboek*, 220.

47 Beets, *Het dagboek*, 245-246.

48 Nicolaas Beets, 'De zwarte tijd', in: Hildebrand, *Proza en poëzy. Verzameling van verspreide opstellen en verzen* (Haarlem 1840) 74. Over *Guy de Vlaming*: Van Zonneveld, *De Romantische Club*, 137-147.

Machteld om het leven brengt en vervolgens zelf ook sterft. Hij gelooft dat zij zijn zuster is, zijn huwelijk daarom vervloekt is, en zij beiden verdoemd zijn. Het vers eindigt met de regels: ‘En als een Vreemde op Poelgeest beidde, / En vraagde: “Wat is hier geschied?” / Was alles wat de Slotvoogd zeide: / “Verzoek de booze Geesten niet!”’⁴⁹

Uit een brief van Beets van 16 december 1836 aan zijn (op dat moment nog maar net tot predikant te Heiloo benoemde) vriend Hasebroek, blijkt dat hij zijn optreden als een belangrijke stap beschouwde: ‘Maak plaats! plaats! zeg ik u. Hoeden af, bid ik u! Maak u gereed paarden af te spannen en een koets te trekken!’ En: ‘Breng bloemen aan en eerlouwrienen! / Waai uit, waai uit uw vaan en vlag!’ Daar besteedde namelijk de ‘Lezer van Fraaie kunsten’ het podium, in de ‘volheid zyner pedanterie, coquetterie, en alle mogelyke ieën tot genie toe – gekleed in een blauwen rok met glimmende knopen, zonder Ridderorde’. Voor het overige was hij in het zwart gekleed, met een zwarte das. Alleen uit zijn borstzak stak iets wits: ‘Het is de straal zijner glorie die doorbreekt!’ Toen betrad hij het spreekgestoelte. Alle ogen waren op hem gevestigd: ‘Daar *doet* hy het! De witte bladeren worden uitgespreid; zyne stem eerst zacht en bevedende, wordt luid en krachtig en alles bukt en siddert onder en voor de Almacht zyner Poezy.’⁵⁰ Beets dreef de spot met zijn eigen gewichtigdoenerij, maar uit het vervolg van zijn brief blijkt dat hij zich wel degelijk gestreeld voelde door het feit dat hij als student en beginnend auteur bij de in zijn ogen prestigieuze *Hollandsche Maatschappij* mocht optreden.

‘Ernstig gesproken, omdat gy een ernstig man zijt, en ik, waarachtig! ook geen lichoofd’. Zo vervolgde Beets zijn epistel. Zijn *Guy de Vlaming* had hem een ‘aller gelukkigste avond’ bezorgd: ‘Myn triomf was groot en zóó als ik hem wenschte.’ Hij sprak voor een gehoor van circa dertig Leidse leden, onder wie Van der Palm, Van Assen, Bake, Schrant en Siegenbeek. Het speet Beets dat Johannes Clarisse er niet was. De stilte tijdens de meer dan anderhalf uur durende voordracht was ‘eerbiedig’. En hoewel Beets naar eigen zeggen niet ‘gerepeeteerd of gestudeerd’ had, waren de reacties lovend. Van der Palm getuigde dat er ‘aandoenlyke momenten waren, waarby hy het byna te kwaad kreeg’, Siegenbeek ‘mompelde van een meesterstuk’, Van Assen, die eerder nog kritisch was,⁵¹ had de ‘uitgezochtste lof’. Beets verheugde zich erover dat zijn vers, dat hij vergeleek met een kind, waarop hij als vader trots was, ‘in de Maatschappij zoo wel’ ontvangen werd. Het bestuur nodigde hem zelfs uit voor een beslo-

49 Nicolaas Beets, *Guy de Vlaming. Een verhaal* (Haarlem 1837) 73.

50 Brief van N. Beets aan J.P. Hasebroek, 16-12-1836. Universiteitsbibliotheek Leiden, LTK Beets A21. Zie ook Murk Salverda, “Waar de doctor dronken was en de dikke zoo rebelsch”. Een brief van Nicolaas Beets aan J.P. Hasebroek van 16 december 1836’, *Juffrouw Ida* 15/2 (1989) 6-9.

51 Op 17-1-1836 uitte Van Assen tegenover Thorbecke kritiek. Hoewel Beets ‘inderdaad aanleg’ had, wees hij de navolging van Byron af: ‘wij moeten ons Hollandsch tuintje niet laten ontsieren door buitenlandsch gewas dat er geen wortel kan schieten.’ Vondel was volgens hem poëet. Zie J.R. Thorbecke, *De briefwisseling van J. R. Thorbecke* 2 (’s-Gravenhage 1979) 404. Aan Groen van Prinsterer, 29-7-1847, schreef Van Assen: Beets ‘vermorste aan de academie ten koste van Grieksch en Latijn en exegese al zijn tijd met Byron te bestelen.’ Zie Groen van Prinsterer, *Schriftelijke nalatenschap* 3 (’s-Gravenhage 1964) 800.

ten maaltijd in januari, ‘enkel zeit v.d. P. “omdat je ’t zoo goed gemaakt hebt”’.

Beets werd binnen de *Hollandsche Maatschappij* op handen gedragen, de reden waarom Geel vond dat de jonge dichter over het paard getild werd. Hij ergerde zich ook aan een voetnoot bij Beets’ dichtstuk *Guy de Vlaming*, waarin deze stelde dat hij afstamde van het adellijk geslacht ‘Hoogerbeets’. Aan Thorbecke schreef Geel spottend: ‘Heel mal! een jonge Bilderdijk!’⁵² Deze beweerde namelijk dat hij afstamde van het geslacht Teisterbant, dat verwant zou zijn aan de legendarische Zwaanridder Elius. In de voorrede van *Onderzoek en phantasie* gaf hij Beets ervan langs naar aanleiding van diens als Hildebrand in *De Gids* gepubliceerde stuk ‘Vooruitgang’. Geel deed net alsof hij niet wist dat de tekst van Beets was, en noemde de zijns inziens ijdele auteur spottend een ‘hoog bejaard man, die veel doorgedacht en doorgeoordeeld en doorgevoeld’ had.⁵³ Geel publiceerde bovendien

een afkrakende recensie van *Guy de Vlaming*, waarin hij de ‘misgrepen eener jeugdige zelfliefd’ aan de kaak stelde.⁵⁴

Ook Potgieter vond het kwalijk dat Beets binnen de genootschappen zo’n grote populariteit genoot: ‘Want zij, Lezer! die zich later het luidst beklagen, dat zulk een jongeling door den hoefslag van zijn paard stof in hunne oogen doet vliegen, hen voorbij rijdt, zonder hen beleefdelijk te groeten, het dier stouter kunsten laat doen, dan in de rijschool geleerd werden; zij waren gewoonlijk de eersten dien jongeling toe te juichen, toen hij nog niet vast in den zadel zat, de wereld op een kijkje te noodigen, toen zijne hand nog de kracht miste de teugels te regeren, zij bazuinden zijn’ lof uit, toen vermaning een luisierend oor zou hebben gevonden: – o Maatschappijen en Genootschappen!’⁵⁵

Beets zal er niet wakker van hebben gelegen. Hij was in korte tijd in het middelpunt van de belangstelling komen te staan en groeide uit tot een gerespecteerd lid. Op 23 januari 1840 sprak hij zelfstijdens een openbare – enkel aangeregenommeerde sprekers toevertrouwde – vergadering, toen hij in Leiden zijn *Ada van Holland*



Afb. 4 Nicolaas Beets, omslag *Guy de Vlaming*. (Haarlem 1837). DBNL.

⁵² *De briefwisseling van J. R. Thorbecke* 3, 99.

⁵³ Geel, *Onderzoek en phantasie*, iv.

⁵⁴ Geciteerd naar J. Geel, *Mengelwerk van Jacob Geel*. Ed. J. de Rooij (Zutphen 1974) 135.

⁵⁵ *De Gids* 1837/1, 616.

(1840) declameerde.⁵⁶ In 1857 ontving hij de kroon op zijn genootschappelijke loopbaan: het lidmaatschap van verdienste van de *Hollandsche Maatschappij*.⁵⁷

Besluit

De *Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen*, opgericht in 1800, was één van de invloedrijkste genootschappen in de eerste helft van de negentiende eeuw. Het geijkte beeld is dat de genootschappen die hun wortels hadden in de achttiende eeuw na 1830 hun gezaghebbende functie in het literaire leven kwijtraakten. Inderdaad groeide de kritiek op het fenomeen; vooral Jacob Geel was daar verantwoordelijk voor. Nicolaas Beets, die in 1836 tot lid werd benoemd, schetste in dezelfde tijd echter een heel ander beeld van het genootschap. Volgens hem was het genootschap niet achterhaald, zoals Geel opmerkte, maar juist ‘zeer in de mode’. Het is lastig om te bepalen hoe de werkelijke situatie binnen het genootschap was tussen 1830 en 1840. Maar het feit dat de beeldvorming zo sterk uiteenliep, geeft aan dat er sprake was van een literaire strijd. Geel probeerde zijn eigen positie vermoedelijk te verdedigen door de *Hollandsche Maatschappij* – waarvan de studentauteurs, zoals Beets lid waren geworden – als een ouderwets instituut weg te zetten.

Beets’ carrièreverloop laat zien dat er eerder sprake was van een wisselwerking. Enerzijds was het lidmaatschap voor een beginnende dichter in sociaal opzicht begeerlijk. Het merendeel van de leden van de *Hollandsche Maatschappij* was afkomstig uit de bovenlaag van de samenleving; er waren veel hoogleraren, predikanten en juristen lid van het genootschap. Beets had hen misschien niet nodig om zich in artistiek opzicht te verbreden (daarvoor had hij zijn medestudenten van de *Romantische Club*), maar wel vanuit sociale overwegingen. Het lidmaatschap bracht Beets in contact met tal van prominente figuren uit het literaire en maatschappelijke leven. Op die manier kon hij zijn reputatie (die hij al had opgebouwd dankzij de publicatie van enkele dichtwerken) ook in deze kringen vestigen.

Anderzijds lijkt het erop dat de *Hollandsche Maatschappij* Beets even hard nodig had als hij het genootschap, zij het in artistiek opzicht, om met de tijd mee te kunnen gaan. We hebben gezien dat de activiteiten van het genootschap, zoals de prijsvragen, op hun retour waren. Door Beets uit te nodigen probeerde men met de eigen tijd mee te gaan, wat aangeeft dat *Hollandsche Maatschappij* oog en belangstelling had voor contemporaine letterkunde. De kritiek van *De Gids*, die stelde dat de genootschappen getuigden van conservatisme, deed dus niet geheel recht aan de werkelijkheid.⁵⁸

Rick Honings, r.a.m.bonings@hum.leidenuniv.nl

56 Notulen 3, UBA, II* C 19, 19-9-1840.

57 Lamberts Hurrelbrinck, *Beknopt overzicht*, 31-32.

58 *De Gids* 1838/1, 526.